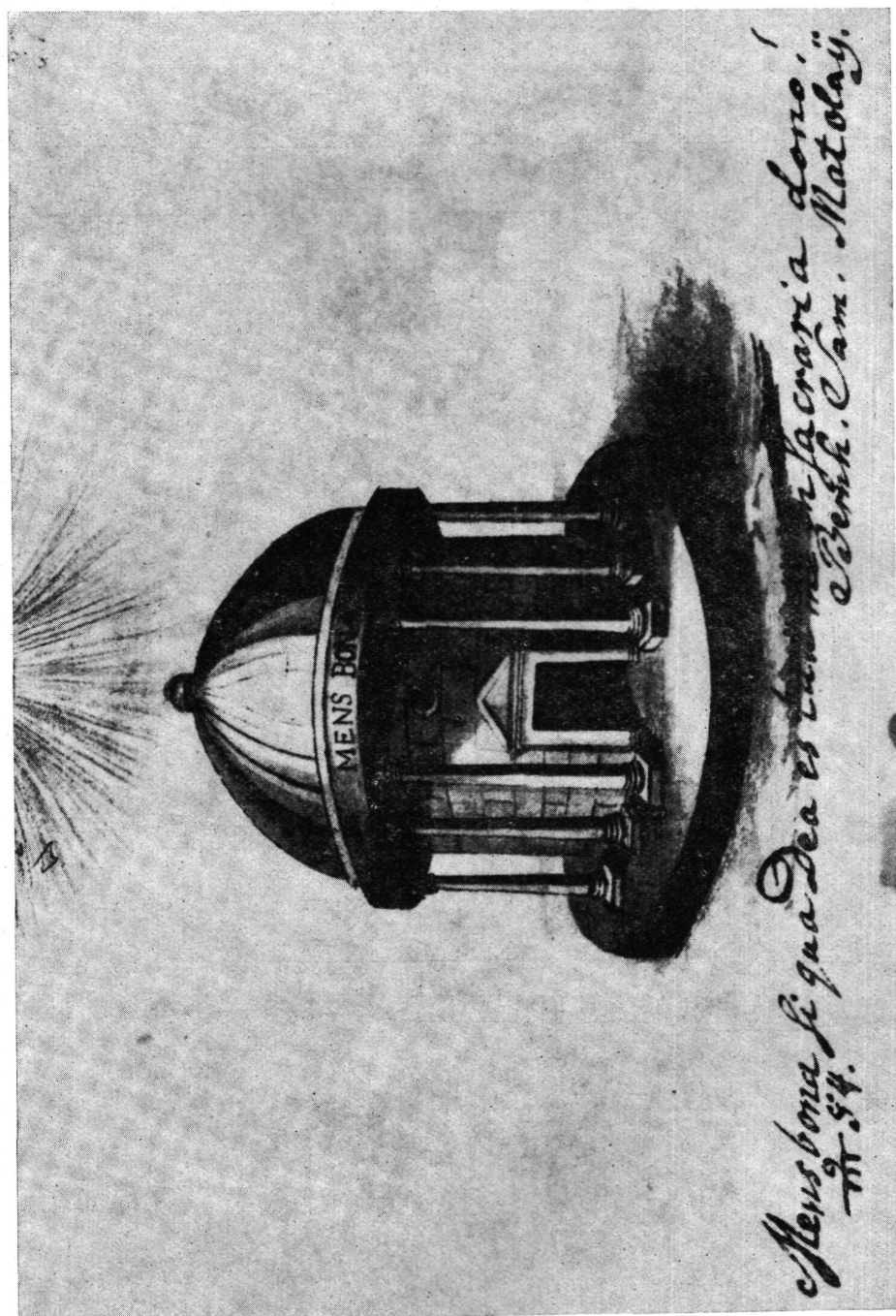

Egy szabadkőműves emlékkönyv magyar bejegyzői. (Adalékok a náci könyvpusztításról 1938-ból). Az 1780-as, 1790-es évtizedek jozefinista időszakában készült az a gazdag tartalmú, díszes kivitelű szabadkőműves emlékkönyv, melynek fakszimile kiadására nemrég felhívták figyelmemet. A gyűjtemény hetvennégy bejegyzője között csaknem húsz magyar szabadkőműves található, és a hasonmásról is kiderült, hogy csaknem akkora ritkaság, mint az Österreichische Nationalbibliothekban található eredeti. Így érdemes arra, hogy — megjelenése után mintegy negyven évvel is — foglalkozzunk vele.

Az eredeti emlékkönyvet bizonyos B. KRONAUER nyitotta eszmetársainak. Esetleg őt ábrázolhatja az 1., illetve 3. lapon található árnyképek egyike, ahol az ovális keretben lévő arképet háromszög, kalapács, vakolókanál és más szabadkőműves insigneumok veszik körül. A legnevezetesebb bejegyzők egyike bizonyára Alois BLUMAUER, az Aeneis-travestia szerzője, a *Wiener Realzeitung* c. jozefinista lap rovatvezetője, illetőleg W. A. MOZART, aki 1787-ben a bécsi Zu Neugekrönten Hoffnung páholy tagjaként türelemre és lelki békére intő bejegyzéssel örökíti meg nevét. A XVIII. századvég jozefinista időszakára azonban még jellemzőbb az, hogy milyen nagy számban dolgoznak szabadkőművesek bécsi kormányhivatalokban, az erdélyi guberniumnál, a soknyelvű monarchia egyetemein Lembergben, vagy Budán, és szabadkőműves lehetett STRAUSS, a pozsonyi iskolaigazgató, vagy RAKWITZ Károly, soproni evangélikus lelkész. Az Österreichische Nationalbibliothek kéziratgyűjteménye Cod. Ser. nov. 4832-es számon őrzi az eredeti emlékkönyvet, mely feltehetőleg egy páholy emlékkönyve lehetett. Erről a tusrajzokkal, színes akvarellekkel, árnyképekkel, ex librisekkel és papírkivágattal díszített eredetiről készült 1935 és 1937 között Dr. Otto MAZAL, a kéziratár igazgatója tájékoztató sorai szerint egy igényes kivitelű hasonmás kiadás, melyet 1938-ban, Ausztria német megszállása után zúzdába vitettek. Ezért a hasonmásból is csak ritkán fordul elő példány. (»Die Faksimile-Ausgabe, die keinen Titel, sondern lediglich mit der Ihnen bekannten Widmung von B. Kronauer beginnt, wurde in Wien ca zwischen 1935 und 1937 hergestellt, ihre Auflage ca 1938 eingestampft, d. h. vernichtet. Exemplare davon existieren nur zufällig.«)¹ 2. A gyűjteményben az alábbi magyar bejegyzők találhatók: CSILLAG György, Károly, FÁBIÁN Dániel, HOFMAN Lipót, a budai egyetem tanára, HORVÁTH János Mihály, MATOLAY Bernát Sámuel, RAKWITZ Károly soproni evangélikus lelkész, SZEGEDY János erdélyi guberniális tanácsos, STRAUSS elemi iskolai igazgató (Normalschuldirektor) Pozsonyból, TÖRÖK János, UDVARNOKI Imre, WEBER Simon Péter, az ismert nyomdász, könyvkereskedő. A sort ZISTLER József, GRASSAL-KOVICH herceg karmestere zárja. Pozsonyiként írja be nevét HAUSLÄB ezredes, Ferdinand LOIBEL erdélyi kormányzói tanácsos, a bécsi Pálma páholy tagja is magyar tisztviselő, SALLAT erdélyi agens hasonlóképpen, és neve szerint talán magyar lehet Johann v. BOHUSS kapitány is. Közülük néhányról többet is tudunk. A legtöbb ismeretünk természetesen KAZINCZYtól származik. A mester az emlékkönyv bejegyzői közül is többet ismert, találkozott velük utazásai során, leveleiben emlegette őket.

FÁBIÁN Dániel, aki HORATIUST idéz, és magát „a Secreti Aulae Principis Transylvaniae” tisztviselőjeként tünteti fel, Erdély főkormányzékával 1790 után költözhetett Kolozsvárra.” A gubernium az Erdélyben, ami nálunk a helytartótanács... (írja KAZINCZY az *Erdélyi Levelekben*) A gubernium 1820-ban két részre oszlott: politicumra és juridicumra... s a gubernátor mellé egy vicepraeses rendeltetett borbereki Fabján Dániel excellenciája, egykori consiliarius az erdélyi cancellárián” A magát bécsinek

¹ A hasonmás kiadvány 1938-as bezúzására vonatkozó adatok Dr. Otto MAZAL, az Österreichische Nationalbibliothek kéziratára igazgatójának hozzám intézett levelében olvashatók.

1. ábra

2. ábra

valló HOFFMANN Lipót, a budai egyetem tanára „Ninive Fortgesetzte Fragmente... über die dermaligen politischen Angelegenheiten in Ungarn” címmel erős hangú támadást intézett a magyar nemesség ellen. KAZINCZY, aki ARANKA Györgynek panaszkodik, hogy a *Messias* fordítására csak 13 előfizető akadt, levelében a pamfletíró HOFFMANNRA hivatkozik. „Ki kellene trombitáltatni... a’ Ninive írójánál; úgy ugyan el-hiszik, hogy egy Párisi kortsoljásnak több tudománya van..., mint Magyar Országon a’ földes Uraknak” Később is emlegeti HOFFMANNT BERZEVIZCYHEZ írt levelében: „Pasquille wider unsere schöne, sogar von Fremden geschätzte Nation, gehören nur für die Feder solcher Elende, wie Hoffmann”.² HORVÁTH János Mihály lelkes verssel ünnepli a szabadkőműveseket. »Auf steh, wie Gottes Falten(?) Das Heiligthum der Maurerey) beglückt, und froh hinein zu gehen) Sey ewig jeder Edlen frey...« KAZINCZY maga is több HORVÁTH Jánost emleget levelezésében, egyet RUMYHOZ írt levelében, mint BÁRÓCZY-követőt, egy másikat pedig FÖLDI János hoz elő levelében, aki „alázatosan tiszteli a’ Tekintetes Urat” Ez is aligha lehet azonos az egyházi író veszprémi kanonokkal, hogyan lenne akkor FÖLDI barátja? Ennek a HORVÁTH János Mihálynak azonosításáról le kell mondanunk.³

Figyelemreméltó bejegyző RAKWITZ Károly, soproni evangélikus lelkész, aki soraiban POPE-t idézi: „An honest man is the noblest work of God”, majd hozzáteszi: „And the Principal of an Frank—Mazon Charles Rakvitz Pasteur de l’eglise luth. Membre de la t. v. Zur Sicherheit á L’Orient de Pressbourg en Hongrie.” A sorok bejegyzése 1785-ben még Sopronban működött, 1790-ben már búcsúzó beszédét mondta, mert (talán szabadkőműves kapcsolatai alapján is) Pozsonyba választották meg lelkésznek.⁴

SALLATUS „K. K. Hung. Siebenburg. Hof-Agent” gyakorlott kézzel valló túsrajzán egy merengő Minervát rajzolt az emlékkönyvbe, és mint az egri líceum freskóin, e kis rajzon is a kor tudományágazatainak jelképei láthatók, távcső, földgömb, földabrosz, üstdob, trombita, festőpaletta kőművesszerszámok és régészeti leletek. Az ő személyére később is rábukkanunk, róla írja KAZINCZY 1811-ben FAZEKAS Istvánnak: „Vallásról lévén szó, hadd mondjam-el, mit hallottam nem régiben egy nagy ember szájából Erdélyi Protonotarius Salla v. Sala felől. Ez az ember a’ Socinus tanítványa, s’ kevélykedik vele, mert Erdélyben vallhatja azt. ... De azt is tudom, hogy 50 esztendő múlva minden eszes ember azt fogja hinni és vallani a’ mit én vallhatok most”. Utóbbiakat már SALLA szavai ként idézi KAZINCZY, aki tehát ifjúsága szabadkőműves nézeteit vallotta az Erdélyi Gubernium tisztviselőjeként.⁵

„Novos parans amicos veterum ne obliviscaris” szállóigét írta 1787-ben Jo(annes) SZEGEDI Siebenbürgischer Gubernial Rath az emlékkönyvbe. Talán vele találkozott KAZINCZY a nagyváradi megyegyűlésről jövet, e találkozásról írja WESSELÉNYI Miklós-nak: „Mélt. Szegedi Úrral tegnap Ó Excellenciájánál jöttem össze. Tiszteletérdemlő tanult és derék ember”.⁶

² FÁBIÁN Dánielről KAZINCZY: *Erdélyi levelek*, I. 63. 1, 64. Kolozsvár, 1944. A HOFFMANNRÓL szóló keserű sorok a *Levelezés* II. 186. l-on olvasható. L. még ott 596. lapon is.

³ Az emlékkönyv azonosíthatatlan HORVÁTH Jánosa Lev. I. 220, 565., a RUMYHOZ írt levélben említett HORVÁTH Jánosról pedig a Lev. VIII. 507. lapján olvashatunk.

⁴ RAKWITZ Károlyról a legfontosabb adatokat összefoglalta HAMAR Gyula: *Soproni evangélikus igehirdetők* c. gyűjtése. Soproni Evangélikus Gyülekezeti Lap 1942. 1. szám 1—3. 1.

⁵ KAZINCZY SALLA protonotariusról a Lev. VIII. 248. lapján ír. Vö.: NAGY Iván, X. kötet, 12—13. l. Az emlékkönyvben és KAZINCZY idézett nyilatkozatában egyaránt csak SALLA- SALLATUS olvasható. Kazinczy Cserey Farkashoz írt levelében említ egy enlaki SALA Sámuel, aki „az Erdélyi Királyi Guberniumnál Consipista Kolosváron.” Talán azonos a socinianus protonotariussal.

⁶ Egy SZEGEDYT KAZINCZY a nagyváradi megyegyűlésen lát. Lev. XXII. 129. 1. (1805)

Szerepel az emlékkönyvben egy Emericus UDVARNOKY is, aki ugyancsak Magyarországi páholy tagja, „Deputierter Meister... Zur Sicherheit im Orient v. Pressburg” Kis János soproni költő fia, Kis Lajos „Udvarnoki Udvari Agens Úrnál első secretarius”-tudósít KAZINCZY egy 1822-es levelében. Az erdélyi udvari kancelláriánál agensként szereplő UDVARNOKY azonban NAGY Iván szerint Lajos keresztnévet viselt.⁷

„Im Menschen findest du Himmel, Hölle, Gott;
Doch erst nach deinen Leidenschaften Tod»

— írja Simon Petrus WEBER a már többször említett Zur Sicherheit páholy tagja „Redner und Mitglied” polgárként „Buchdrucker und Buchhändler” a fenti idézetet az emlékkönyvbe. KAZINCZY így vélekedik róla DÖME Károlyhoz írt levelében: „Köszönöm Weber úr felől való tudósításodat. Mondjad, hogy ő az az egy a’ magyar Typographusok között, a’ kit betsülni kell” A korai KAZINCZY-leveléből a szabadkőműves-társ becsülése is kihallatszik.⁸

3. Így néhány bejegyző személye KAZINCZY nyomán határozottan kirajzolódik. De még a (jelenleg) nem azonosítható nevek is fontosak, mert néhány korai magyar szabadkőművest legalább neve alapján kereshetünk tovább.

Az első sorokban azt írtuk, hogy úgy hívták fel a figyelmemet a hasonmásra, amely Pest megyében egy házbontás során került elő, és amelyet RIERPL János agrármérnök figyelmessége mentette meg. A hasonmás feltehetőleg az áporikai KÉGL család könyvtárából származik, e család tagja volt KÉGL János, 1904-ben a *Huszádik Század* szerkesztője. 1905-ben Szabadgondolkodók Egyesületének főtitkára. 1918-ban igazságügyi államtitkár és Pest megye kormánybiztosaként ténykedett.

A valószínű possessor személye egyben megmagyarázza a feltehetően zárt körben terjesztett szabadkőműves kiadvány Magyarországra származását. A szerencsés véletlen megőrizte hasonmás kiadvány legalább egytel szaporítja az ismert példányok számát. Az Ausztriában összegyűjtött példányokat — szinte jelképesen rettegve az akkor 150 év előtti szabadgondolkodás emlékeitől — összegyűjtötte és zúzdára ítélte a náci barbárság.

KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ

Skublics Károly és Zala megye közkönyvtára. (A reformkori magyar könyvtárügy történetéhez.) FESTETICS László gróf, a Georgicont alapító FESTETICS György fia, aki a Magyar Tudós Társaság javára is 10.000 forintos adományt tett, az 1820-as évek közepén országos könyvtárszervező mozgalmat kezdeményezett. 1825 decemberében Somogy és Sopron, 1826 márciusában pedig Zala és Vasvármegye közönségéhez intézett majdnem azonos szövegű levelet, s ebben nemzeti, azaz magyar könyvekből álló könyvtár létesítésére szólította fel őket. E levelekből kitűnik, hogy országos akcióra gondolt, a „tudományok terjesztése végett” azt tartotta volna célszerűnek, „ha a Jurisdictionnál, úgymint a Nemes Vármegyékben, és a szabad Királyi Városokban mindenütt (az én kiemelésem, F. G.) egy nemzeti könyvtár állíttatnék fel.”⁹

Nincs tudomásunk róla, hogy FESTETICS az ország minden megyéjét és szabad királyi városát megkereste volna hasonló felhívással. Országos könyvtárépítő mozgalomra

⁷ KAZINCZY UDVARNOKY ágensről Lev. XVIII. 198. lapján ír.

⁸ WEBER nyomdászról l.: Lev. II. 140. l.

Ugyancsak WEBERRől ír RÁDAY Gedeonnak Lev. II. 227. l.

⁹ KOSTYÁL István: *Festetics László kísérletei közkönyvtárak alapítására.* — Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1961–1962. Bp. 1963. 280–286.

mindenesetre a reformkorban nem került sor, de a felszólított négy megye közül kettőben említésre méltó eredmények születtek. Somogy megyében, Kaposváron már 1826-ban megnyílt a megyeházán az az olvasószoba, amelynek az 1830-as években BERZSENYI Dániel is olvasója volt, s amely 1866-ig működött nyilvános könyvtárként és látta el olvasmányokkal a megye értelmiségi és könyvek iránt érdeklődő nemesi közönségét.²

Zala megyében, — melynek számára könyvek és kéziratok megszerzése végett FES-
TETICS 2000 forintot is felajánlott — az első „könyvtári bizottmány” KISFALUDY Sándor elnökletével és többek közt a fiatal DEÁK Ferenc és CSÁNYI László részvételével foglalkozott az alapítandó könyvtár ügyével. Adakozásra szólították fel a megye birtokosait s maga KISFALUDY Sándor 100 kötet könyvet ajánlott fel a könyvtár részére már 1826-ban. 1831-ben SKUBLICS Károly táblabíró, művelt zalaszentbalázi birtokos nemes adományozta a megyének 790 műből álló 1954 kötetes gazdag és értékes családi könyvtárát, amelynek gyűjtését atyja, SKUBLICS Imre kezdte meg a 18. század végén, majd ő maga folytatta.³ A megye a könyvtár állományának túlnyomó részét 1833-ban egy, a művek azonosítását lehetővé tevő, gondosan készített kézíratos könyvjegyzék alapján ténylegesen átvette a tulajdonostól és Zalaegerszegre szállíttatva HÁRY Farkas levéltáros gondozására bízta. SKUBLICS a nála maradt kisebb könyvmennyiséget halála után szándékozott az 1833-ban átvett részhez csatolva közhasználatra átadni. A könyvtár elhelyezésére, kezelésére és használatára KISFALUDY Sándor készített javaslatot, amely jellemzően a korabeli feudális felfogásra, a könyvtárhasználatot csak birtokos nemesek számára engedélyezte.⁴ 1836-ban 100 példányban megjelent a könyvtár nyomtatott katalógusa, amelyet HÁRY Farkas levél- és könyvtáros készített betűrendben, szakszerűtlenül, a művek eredeti nyelvétől eltekintve a feudális latinság bátyái mögé húzódva, latin nyelven. Azaz minden egyes munka címét (magyar, angol, német, francia stb. nyelvűekét) latinra fordította, számos esetben rosszul, félreértve a cím értelmét s ezzel lehetetlenné téve a könyvek egész sorának azonosítását a katalógus alapján. Nem egy munkát a kiadó, a nyomdász vagy a megjelenés helye szerint sorolt a nem „szoros” betűrendbe, gyakran mellőzött olyan fontos adatokat, mint a kiadó, nyomdász, a megjelenés helye, a könyv alakja, a kiadás száma stb. stb.⁵

SKUBLICS Károly és a könyvtár felügyeletére kirendelt bizottság, amelynek 1832 óta ő volt az elnöke, csak a katalógus kinyomtatása után szerzett tudomást annak elkészültéről. SKUBLICS egy napon az asztalán találta a nyomtatványt HÁRY Farkas levelével, amelyben a katalógust készítő levéltáros és könyvtárnok a munkájáért járó tiszteletdíjat és a könyvjegyzék bekötési költségeit is tőle várta. A jegyzéket alaposan

² KANYAR József: *Berzsenyi és a Somogy megyei olvasótársaság*. — ItK 1956. 474—475. — MAJOR Sándor: *Berzsenyi Dániel és „Nemes Somogyvármegye könyvtára”-nak kapcsolata*. — A Könyvtáros 1956. 575—576.

³ A könyvtár állományának tartalmi elemzését l. FÜLÖP Géza: *A Skublics-család zalaszentbalázi könyvtára. (A vidéki birtokos nemesség könyvkultúrája a 18—19. század fordulóján.)* — MKsz. 1974. 3—4. sz. 249—261.

⁴ JAKAB Géza — NÉMETH László: *Országos Nemzeti Könyvtárápító mozgalom a reformkor elején Zalaiban*. — MKsz 1958. 267—271. p. -y: *Kisfaludy Sándor javaslata „Zala vármegyének könyvtára”-ra*. — Könyvtáros 1965. 403. p.

⁵ A katalógus címlap nélkül jelent meg 1836-ban. Rögtön az „A” betűvel kezdődik, s a közölt facsimile szerint már első tételeinek címleírása hibás, hiszen FESSLER MARCUS AURELIUS-ról szóló művét közli itt „Aurelius” alá sorolva s jellemzően a betűrenden belüli következetlenségekre a második tétel megint csak FESSLER mű, „Attila” szerint besorolva, s így meg kellett volna előznie az előtte levő munkát. Ugyanazén hibás eljárást szemléltetnek a katalógus soron következő tételei is, szinte kivétel nélkül. — A nyomtatott katalógus egy példányát Németh László, a zalaegerszegi megyei könyvtár igazgatója bocsátotta rendelkezésemre; szíves segítségét e helyen is megköszönöm.

Nomen Authoris et Meritum Libri.		Annus Editionis	Thom. frust.	Serialis Numerus	Observationes
A.					
De Marco Aurelio-Antonino, Fessleriana opera	- - -	1799	4	6	German. 2280-83
De Attila Hunnorum Rege, Fesslerianum opus	- - -	1794	1	7	do 2284 do
De Aristide et Themistocle do do	- - -	1792	2	10	do 2289-90 do
Alexander Magnus, seu Alexander der Eroberer, Fesslerianum opus	- - -	1800	1	12	do 2292 do
Marci Annaei Lucani, Pharsalia, seu de Bello Civili Pompejano, cum Caesare	- - -	1779	1	28	Latino 2311 do
Aesopi Fabulae, per Augustum Libertum Phaedri emendatae	- - -	1796	1	20	do 2312 do
Archenholz J. V. opera, de septennio Bello Germanico	- - -	1795	2	27	German. 2323 do-24
Angliam versus, ex Bengala profectio Georgii Forster, p. Auth. Meiners	- - -	1796	2	29	do 2327 do
D'Alembert, — de Literaria et Mechanica Arte earundemque Origine	- - -	1763	1	35	do 2349 do
Ad Africae Interiora, Profectio Le-Vallantis, — a Joan. Forster	- - -	1796	5	36	do 2350 do
In Athenaei Deipnosophistas, Animadversiones, a Joanne Schweighaeuser	- - -	1801	8	40	Latino 2362 do
Aristotelis opera, ex Graeco a Joan. Theoph. Buhle versa	- - -	1791	5	424	do 2381 do
L'Annaei Senecae Philos. opera; — Studio Bipontinae societatis	- - -	1800	4	44	do do
Dr. Albrecht, de morbo Venereo, relate ad viros	- - -	1812	1	57	German. 2404 do
Contra Acatholicos, Causa Religiosis; — a Jos. Szvorényi	- - -	1781	1	61	Latino 2409 do
Asiatica Banise, seu Theatrum Amoris, aliter Heraclius	- - -	1764	2	72	German. 2431 do-52
De Albensi Custodiati, Dissertatio Historica, a Mich. Jos. Szvorényi	- - -	1810	1	85	Latino 2438 do
D'Alceste Parodie, La Neco Interrompue, opus Theatrale	- - -	1798	1	87	Gallico 2440 do
De Aeconomiae Manipulatione, et Ratiocinio; a Joan. Csondor	- - -	1819	1	89	Hungarico do 2452
Animale Regnum, seu Systema Naturae, Compositio Lymnaeana	- - -	1773	10	90	Germanico do 2453
Aeconomica, seu de Scriptoribus Rei-Rusticae, a societ. Bipontina	- - -	1787	2	92	Latino 2457 do
De Aeconomia, et Arboribus Austriacis; a Francisco Jos. Märker	- - -	1796	1	376	Germanico do 2492
De Agazonibus, et scutura Equorum, a Georgio Hartman	- - -	1777	1	106	do 2507 do
Aeconomica Bibliotheca, pro Oeconomia, a Xtianno Berger	- - -	1799	2	124	do 2525 do-26
De Apibus, earundemque Cultura, a Josepho Münzberg	- - -	1775	1	125	do 2527 do
Arborum Fructiferarum Cultura, instructio pro Hortulanis	- - -	1798	1	127	do 2529 do
De Austriaca Monarchia, a J. A. Demian, Statistica	- - -	1804	6	505	do 2529 do
Pro Aeconomis Manuale, ad praecavendos aut curandos morbos Pecorum Pecudumque	- - -	1800	1	156	do do
De Aeconomia Practica, pro Practicis Aeconomia	- - -	1797	1	139	do do
Ad Animale Regnum Praeparatio, una Cognitio, de Equis a Franc. Fusz	- - -	1797	1	140	do 2562 do
De Apibus, earundemque Conservatione scientia Universalis	- - -	1792	1	141	do 2563 do
Aurelii Theodosii Macrobij opera, Studia Bipontinae Societatis	- - -	1788	2	154	Latino do
Intra Aegyptum Super, et Inferiorem, Itinera Gallici Marini Officialis a Sonnini	- - -	1800	2	158	Germanico do 2605
Trans Africam, Aegyptum, et Syriam Itinera Brovneiani a Sprengel	- - -	1801	1	161	do 2610 do
In Africa Interiori, seu a Pisanis, usque Sillam, Itinera societatis Africanae	- - -	1800	1	162	do 2611 do
In Americanis Ditionibus, et Provincia Canadiana, Itinera Veldiana	- - -	1801	1	163	do 2612 do
Academicae Commentationes, a Joan. Philippo Vihof	- - -	1782	2	166	do 2615 do

át tanulmányozva a kötelező udvarias elismeréssel nyilatkozik HÁRY munkájáról, majd kötelességének tartja őszintén megállapítani, „hogy ezen Lajstrom se az egész tudományos Világban meg állapított Elvekkel, — se a munka Tzéljával, se ezen Fényes Megyének Kimíveltségével, és Méltóságával meg nem egyez, azért ezen Nemes Vármegye Könyv Tárának rendszeres Lajstromául el nem vállolható.” E szigorú ítéletét „Tekéntetes Nemes Zala Vármegyei Karokhoz és Rendekhez Alázatos Jelentése Skublics Károlnak a N. Vármegye Könyvtára Érdemében” című beadványában fogalmazta

meg,⁶ amelyben részletesen, példákkal illusztrálva bírálja a katalógust, de ennél is lényegesebb, hogy ugyanakkor nagyon korszerű címléírási elveket, szabályokat is megfogalmaz, s ezek alapján tartja szükségesnek új, a tudományos célokat és a közhasználatot egyaránt szolgáló katalógus elkészítését, amely az olvasók és a könyvtáros tevékenységét egyaránt hatékonyan segítheti, valamint további olyan intézkedések foganatosítását, amelyek révén az egyéb hazai közhasznú egyesületekhez, kaszinókhoz és könyvtárakhoz hasonlóan Zala megye könyvtára is a nemzet boldogítását és előmenetelét szolgálja. A megye könyvtárának állományáról azonban új katalógus nem készült.

SKUBLICS Károly a még napjainkban is korszerűnek mondható címléírási elveket a könyvtára állományában is fellelhető SZÉCHÉNYI Ferenc- és TELEKI Sámuel-féle katalógusok alapján fogalmazta meg (e két munkára beadványában hivatkozik is). Könyvtárának sokrétű és gazdag anyaga mellett az itt megmutatkozó őszinte érdeklődése, komoly elmélyültsége és gondos törődése is arról tanúskodik, hogy a magyar vidéki köznemességnek egy olyan bibliofil hajlandóságú, művelt egyénisége, aki a közműveltség gyarapodását szíven viselve híve a haladásnak, a reformoknak, s ezért is tartjuk indokoltnak szóbanforgó munkáját az alábbiakban betűhíven, teljes terjedelmében közölni.

Tekintetes Nemes Zala Vármegyei Karokhoz, és Rendekhez
Alázatos Jelentése
Skublics Károlynak
A N. Vármegye Könyvtára Érdemében

Tekintetes Karok, és Rendek!

Múlt napokban Te[kin]t[e]tes Háy Farkas Levél- és Könyv Tárnok Úrtul az asztalomon egy Könyvet találtam. Levelével, melyben tudósít, hogy az általam 1831ben a T. N. Vármegyének ajándékozott Könyvek azon Részéről, mellyek már 1833ban a N. Vármegyének tettelesen tőlem által adattak, a' Lajstromot kimunkálván, azt nékem egy példányban ezennel meg küldötte; — s hogy annak Ki munkálásáért a' jutalmat, valamint a' Lajstromok bekötésének Árát, egy Kirendeltség végzéséhez képest Én tőlem várná, és kívánná. — Minthogy ezen tudósít engemet többféleképpen is érdekel, tudni illik oly könyvekről szólni, mellyeknek sorsát most is oly érzékenyen veszem, mint egy Atya tőle meg vált Gyermekeinek, vagy Rokoninak állopotját; — s mivel a' T. N. Vármegye még 1832iki Május 7ik s több napjain tartott Köz Gyűlésében egy Kirendeltségnek, mely a T. N. Vármegyének ezen Könyvtárára föl ügyelni köteles legyen, engemet Elnökévé rendelni méltóztatott, — de azért is, minthogy arrul is tudósítottam, hogy egy Kirendeltség (:mellyik, s mikor azt nem tudom:) azt rendelte volna, hogy Könyv Tárnok Úrnak ezen fáradságáért a Jutalom, valamint a Lajstromok bekötése Költségeinek Kifizetése az általom világossan más Tzélra ajánlott állapítmányom Kamatjából fizetessen ki, — szükségesnek tartottam azon elibém tűnt Lajstromot által nézni. Megvallom Te[kin]t[e]tes Karok, és Rendek, hogy mind az 24 betűn által menvén többféle szokatlan érzések által lepettem meg, mert többszöri figyelmes átolvasásom után Azon Vallást kényszeríttem ezennel kifejezni, hogy minden Tisztlet mellett, mellyel Tisztelt Levél és Könyvtárnok Úrnak régi, hosszas érdemei, és sok fáradságos munkái Eránt kijelelni köteles vagyok, Kötelességemnek tartom azt is Őszintén kinyilatkoztatni, hogy ezen Lajstrom se az egész tudományos Világban meg állapított Elvekkel, — se a munka Tzéljával, se ezen Fényes Megyének Kimiveltségével, és Méltóságával meg nem egyez, azért ezen Nemes Vármegye Könyv Tárának rendszeres Lajstromául el sem vállolható. Érzem igen azt, hogy egy oly Érdemekkel bővelkedő régi gyakorlott Munkás Férfiúnak munkájáról világos Okok nélkül ezt állítani meg botsájtthatatlan megbántás volna; azért kötelességemnek tartom ezen állításomnak Okait tüstént a T. Karok és Rendek előtt fel födőzni.

⁶ Eredetije: SKUBLICS Károly által alapított megyei könyvtár iratai. 1830—1832, 1861. Zala megyei Levéltár. Zalaegerszeg.

A' Bibliográfia Elvei szerint a Könyvtár Lajstromoknak ezen Szabályok szerint kell készíttetni: úgy mint

Előszőr: minden Könyv Lajstromnak a' Tudományoknak több Osztállaíra kell el osztva lenni, hogy a'ki valamely Könyvet keres, azt a Könyv Tartalma Osztáljában könnyen fel találhassa, tehát ha philologiai, Theologiai, philosophiai, historiai, gazdaságbéli, orvosi, Törvények vagy több más Osztálati Könyvet akarok, azt a Lajstromnak azon Osztáljában azonnal fellelni lehessen. Már ezen Lajstromban láthatni, hogy a könyvek Osztásában, és előadásában ezen Szabályra állandós tekintet nem vétetett; mert más képpen így kellett volna ki tenni azokat: *Libri philosophici*; — *Theologici*; — *historici*; — *geographici*; etc. etc., de itt az Alphabetumon kívül más Sinor Mérték nints tartva; de a betű Rendbe számtalan könyvek, mellyek azon betűvel kezdő Tudományokhoz tartozának, ki vannak hagyva, s a betű Rend hol a Könyv írójának, hol a' kiadójának, hol a Nyomtatójának, hol a Nyomtatás Helének Nevére mutat, minden Egyarányosság megtartása nélkül; öszve vannak zavarva egy betű alatt minden Tárgyak; némelykor egy munka ugyan egy betű alatt kétszeris említetik, — némelykor ugyan azon munkának első kötetje egy szám — és utolsó kötetjei más Szám alatt, s más helen vagyon el választva elől adva; p. o. S betű alatt Schiller prosaica munkáinak 2 első kötetjeit 401, — az 3ik és 4ik kötetjét pedig 499 szám alatt hozza föl. — Kotzebue történeti (:historicus) munkáit ezen Tzim alatt adja elől „in *Theatralibus*”. Ugyan ezen „*Theatralibus*” tzim alatt említi Anacreon Odáit; — Fuss Lóorvosi munkáját ezen Tzim alatt hozza elől: „ad animale Regnum praeparatio” — Forsternek Indiába való Utazását Anglia neve alatt adja elől; — több számtalan efféle hibákat most nem említvén.

2ik Szabálja a rendszeres Könyvtár-Lajstromnak azt Kívánnya, hogy minden Könyvnek Tzimje, és Neve azon Szavakkal, és Nyelvben adasson elől, mellyel a' Könyvben a Tzimlapon kivan nyomtatva; tsak így tudni meg a valóságos Nevét és foglalatját a' munkának. Már ha ezen Szabályt Keressük ezen munkában, tapasztalni fogjuk, hogy az egész Lajstromban egyetlen egy még deák Könyvnek Tzimje sints úgy elől adva, mint a' Könyv Tzimlapja mutatja, tudni illik az Érdemes Levél Tárnok Úrnak esmérős hív szeretete és hajlandósága a Classicus Romai, vagy Latin Nyelvhez anynyira el bájolta Őtet, hogy Ő minden más Nyelvet kirekeszt a Lajstrombul, még lehet, — s így természetes, hogy az idegen Nyelv Szavait sokszor nem a leg nagyobb pontossággal van szerentséje Latinra fordítani; innét származnak Számtalan igaztalan Nevezetek, és Idézetek, hogy valóban én, a'ki szereztem azon könyveket, és sok Évek alatt gyakran forgattam is, most se tudom sok Könyvnek Latin Tzimjéből elől találni, hogy mily' munkát, vagy Író t vél a' Lajstrom; így p. o. Ki lesz az Oedip, a'ki ezen Könyv Tzimjét meg magyarázza M betű alatt: „Ed Meinhardiano Opere Versio, fundamenta ad Criticam”, sokat merek kötni, hogy más egészen van a könyvben. — Ki gondolná ezen Tzim alatt: „De publico politicis functionibus Notitia litteraria” ezen Tárgyokrul egy szó sints se a Könyvben, se a Tzimlapján, hanem a könyvnek valóságos neve: *Theoretisch practische Darstellung der Handlung von Büsch*; — ezen Tzim alatt: *Lud. Posselt Opera (?) seu historia Aesthetica (?) der Germania*, értetődik: *Posselt's Geschichte der Deutschen*, — ezen Tzim alatt: *per Coste (:a nyomtató:) philosophica experimenta de humanitate*, ezen munkát érti: *Locke. Essays sur l'entendement humain*, vagy latinul: *Tentamen de mente humana*; — Heusinger *Aesthetica*-ját ezen Tzimel adja elől „pro Philotechnis, et Artificibus (?) aesthetica Heusingeriana; már ki hallott mester Emberek *Aesthetica*járól? Vagy Heusingernek más *Aesthetica*-ja van, mint másoknak? — A frantzia, és angol Tzimek pedig még kéméletlenebbül vannak el változtatva; p. o. M. betű alatt: a könyvnek valóságos Tzimje: *Fragments in manner of Stern*: azaz: *Fragmenta ad Imitationem Sternii*; ezen Tzimet teszi, *Manneriani (?) Operis fragmentum per Sterne collectum*;! — Ugyan M. betű alatt a könyv Tzimje helett: *Mimik, von Engel*; azaz *Ars mimica*; ezen Tzimel él: *Mumia imaginaria (:?!:) a Joanne Engel*. — Lehetne ezen hibák példáit még százokra szaporítani, de reménytelem elég lészen itt ez is, a Lajstrom hibásságát, és használhatatlanságát meg mutatni; a'ki mindazonáltal még ezekkel meg nem elégedne, ajánlom magamat még sokkal többeket is elől hordani.

Harmadik Szabálja a rendszeres Könyvtár-Lajstromnak, hogy a Kiadó Nevét és a Kiadás számát, helyét, s Esztendejét is ki téve találhassuk, mert nagy különbség vagyon sok könyveknek előbbi, s utóbbi Kiadási közt, úgy hogy az utolsót tsaknem egészen más munkának lehet tekinteni foglalatjának nagyságára, szaporittására, és igazodottságára nézve, a'mint láthatni p. o. Schwartner Magyar Ország Statisticájának

első, és 2ik kiadásában. Már ezen kíváнатot Könyvtárnok Úr némellyekben ugyan tellesítte; p. o.: a Bipontinai Társosság Kiadásában a latin Íróknak; de számtalanszor el tseréli a Kiadók és a Szerzők Neveit egymással: p. o. Locke munkáját az emberi Elméről Kiadójának, Costnak tulajdonítja; — D betű alatt Boileau Despreaut latin és frantzia könyvekből tett Kivonásoknak Kiadójának teszi, holott azon 3 Kötet egyedül tsak Boileaunak maga munkáját foglalja magában; ugyan D. betű alatt Voltairnek tulajdonítja Beccaria-nak azon híres munkáját „*de delictis et poenis*”, holott Voltairenek tsak Észrevételei Beccaria munkájához vannak kaptsolva; — Ugyan D. betű alatt az híres angol munka Nevét „*The Spectator*” a Szerzőnek adja ki; — C. betű alatt a Szerzőt Homet, Kiadónak teszi ki — ugyan C betű alatt ez áll: Campe Opera Universa, és így azon munka szerzőjének Campét írja, holott tsak több szerző munkáinak a Nevelésről Kiadója. — B. betű alatt Petrarca Verseinek, melynek ez a Tzímje: *Le Rime di M. F. Petrarca*; — ezen Tzimet ad: Biographia Franc. Petrarca; — ugyan B. alatt Baylet Logicájának tsak kiadóját teszi, holott Bayle munkája, — Ismét B. alatt Anacharsis híres utazását görög Országban, melyet Barhelemy Úr írtt, a kiadó, és Nyomtatónak Burennek tulajdonítja, mert így írja a Tzimet: Chez de Bure Opera; — vulgo Voyage etc.; — még tsak edgyet hozok elől: A betű alatt ezt találok: *Aldingeriana Editio de Anti Aulico Viro!* — mi légyen ez? — a könyvnek valóságos tzímje: Antihofman, von Alxinger. — Hofman egy Német Író, ki ellen Alxinger ezen munkájában ki kell; — elégendők lesznek reménylem ezen előhozott példák, is az harmadik szabály ellen tett hibák megbizonyítására. —

Negyedszer: Szükséges a Könyvek Lajstromában kiteni a Könyv Nyomtatójának Nevét, lakhelyét és a Nyomtatás évét.

Ötödször: Szükséges a könyvnek alakját is megemlíteni, ha egész Ivben é, Negyedben é, Kissebb vagy nagyobb Nyoltzadrétben é, vagy 12ödben, 16ban van é kinyomtatva.

Hatodszor: Szükséges még a Könyvek bekötésének minéműségét ki tenni, ha egész, vagy fél, Angoly, vagy Frantzia Kötésben, — Kemény = vagy gyenge Borítékban van e bé kötve ezt azért is, mivel ezen könyvtár közhasználásra lévén ki szánva, ha valaki az Olvasás alatt a' bekötéseket el rongyolná, tudhassa Gondviselő Úr rajta a bekötés költségeit megkeresni.

Hetedszer: Minthogy az általam a N. Vármegyének ajándékozott Könyvtárnak egy Része ugyan még nálam vagyon, de éltem szüntével az is a N. Vármegyének már által adott Részhez fog kaptsolatni, szükséges lett volna a nálam lévő Könyveket is ezen Lajstromban ha valamely Jellel (:*) megkülönbözve is belé iktatni; hogy résszerint Annak öszvekapcsolásakor Ujj Lajstromra ne kellessék költeni, résszerint, hogy Kiki tudhassa, hogy mi illeti a Nemes Vármegyét.

Nyoltzadszor: Szükségesnek tartom hasonlóképpen mindazon könyveket is ezen Lajstromban meg jegyezni, melyek még ez előtt más helekről a' Nemes Vármegyének Ajándékoztattak, mert bátran mondom magamat arrul meg győzve lenni, hogy a Te[kin]t[e]tes Karok, és Rendek is általlátván egy közönségesen használható Könyvtárnak hasznát; és hatását Honosink kimíveltetésére, nem fogják el tiltani az más-honnét hasonló hazafiúi szándékkal közlött, és ajándék által birtokába szállott betses Könyveknek közönséges használását, se nem gondolhatom, hogy a' Te[kin]t[e]tes N. Vármegye kétféle Könyvtárt kívánnyon tartani, egyet a közönséges haszonvételre, másikat pedig tsak mutatni, mint valamely Dúsgazdag Kintstárában el rekesztett Kintseit.

Kilentzedszer: Szükséges leszen még a könyveknek Árát is ki tenni, hogy azok az Olvasók által el rontatván, vagy vesztetvén, ha még nem szerezhetők, az Árokat lehessen rajtok meg keresni.

Tizedszer. Szükségesnek tartanám ezen Lajstromnak eleibe egy Előbeszédet tenni, melyben a Könyvtár története, annak mostani helye, és a' véle Élőknek számára meg állapított Törvények is röviden elől adatnának.

Ezen fönt elől adott kívánat egy rendszeres Könyvek Lajstromának ezen említésben lévő munkában többnyire általjában héjázóvzán, de nagyobb Részben a könyvek, és Szerzők Nevei tellyességgel hibásan lévén ki téve, ismételvén Levél Tárnok Úrnak

sok, és hosszas Érdemei eránt való igaz tiszteletemet, az Igazság és a T. Karok és Rendek által reám ruházott Válosztmányi Előnökségnek Tisztje meg kívánnya, hogy a T. Karok és Rendek előtt Öszintén ki nyilatkoztassam, hogy miután ezen Lajstrom se a Bibliográfia Elveivel, se a Tzələrányossággal, de ezen fényes Megyének Méltóságával is öszve nem fér, azt egy átaljában ezen N. Vármegeyve rendes Könyvtár Lajstromának el vállalni (:Idegeneknek gúnyolását el halgatván:) — és így érte se jutalmat, se a Nyomatás Költségeit a N. V[árme]gye pénztárából fizettetni lehetségesnek nem vélem. — El ismériem én azt igen, hogy az Érdemes Könyvtárnok Úr a könyvek számára minden könyvet megmutathat, de ez itt nem elegendő, mert ha a N. V[árme]gye a' Lajstromok árából a Könyvtárnak Új Fundust kíván szaporítani, szükséges, hogy az el adandó Lajstrom tökéletes legyen, és a vevő is tudhassa mi légyen abban,

Ami nem tudom, mely kirendeltségnek azon Javallatját illeti, hogy ezen munka jutalma, úgy a Lajstromok be kötése az általam a Könyvtár számára ajánlott tőkepénz kamatjaiból fizetessen, arra az az alázatos kinyilatkoztatásom, hogy én ugyan ezen Tehernek viselésétül magamat ki vonni nem akarom, de mivel én ezen Állópítványom Kamatjának harmadrészét nyilvánosság szavakkal egyedül a' N. V[árme]gyének által adott, de kötetjeikben megromlott könyvek békötéseinek igazittására, — A' mennyire pedig ezen harmadrész Kamat e végre fölösleges lenne, ujjonon meg szerzendő könyvek vételére ajánlottam, és állópítottam — meg fog bocsátani az Érdemes Levél-Tárnok Úr, ha azon állópítványom Kamatjainak harmad Részét ezen egészen el hibázott, és a N. V[árme]gye által nem használható Lajstrom jutalmára vagy békötésére fordíttatni meg nem edgyezhetek, annál inkább minekutánna a N. V[árme]gye ezen Könyvtár fölügyelésére egy Érdemes választmányt ki nevezni méltóztatott, kinek minden, a' mi ezen Könyvtárt illeti, hírével, Tanátsával és Edgyetértésével kellene meg történni, szükséges lett volna, ezen munkát a Válosztmány-nak előre bemutatni, s tsak annak helyben hagyása, és a T. Karoknak és Rendeknek eránta tett jelentés után következett Kegyes Rendelések után kellett volna a' nyomtatásba kapni; — mely ha meg történt volna, bizonyossan egészen más Alakban jelentt volna meg ezen Lajstrom munkája, előttünk, és éppen a N. V[árme]gye birtokában lévén több nevezetes Könyvtároknak; p. o. az Ország- és Gróf Teleky Könyv Tárjainak híres Lajstromai, melyek mind Könyv-Tárnok Úrnak, mind egyebeknek must-rául szolgálhatott volna.

Hogy mindazonáltal a Lajstrom héjánnya miatt a Könyvtár használása még tovább is el ne halasztódjon, bátorkodom a T. Karoknak és Rendeknek azon alázatos Javallatot tenni, hogy méltóztatnának kegyessen megrendelni egy ujj Könyv Lajstromnak kimunkálását olyképpen, hogy előre a N. V[árme]gye által kirendelt Válosztmány e végre Javallatját, és Oktatását föl tenni, és Lajstromozó Úrnak ki adni, az pedig a Lajstromot el készítvén a Válosztmánynak bémutatni tartozzon, a Válosztmány az meg vizsgálván s — vagy helyben hagyván, vagy ki igazíttván, közölje azt előre Te[kin]t[e]les Első All-Ispán, és Fő Jegyző Urakkal, s — tsak azoknak edgyetértésével lehessen meg az kinyomtatáshoz fogni, melyhez részemről meg ajánlom, hogy az még birtokomban lévő Könyvek Lajstromának kimunkálását kész vagyok magamra vállalni, s azt el készíttése után a Te[kin]t[e]les Válosztmányok eleibe terjeszteni.

Ezen tárgy helyes alkalmat adván, kötelességemnek tartom ezennel a T. Karokat és Rendeket arra figyelmetessé tenni, hogy miután még az 1832ki Évben Május 7ik-s s több napjain tartott Köz Gyűlésből 1168 szám alatt méltóztatnak a T. Karok és Rendek ezen Könyvtár föl Ügyelésére Elnökségem alatt egy Válosztmányt ki rendelni, mely az Előleges kiküldöttség által bé adott vélemény Intézetit végre hajtsa, egyszersmind méltóztatnak meg rendelni, hogy azon kiküldöttség Javallatja eránt az Intézetek akkor tetessenek meg, mikor a Könyvtár már által véve, s Egerszegen föl állítva léssen; minthogy pedig ezen Könyvek általvétele már 1833-iki Augustus holnapban meg történt; itt vona már a leg sürgetőbb ideje, hogy a T. Karok és Rendek az Előleges kiküldöttségnek Javallatját ujra föl vévén, annak minden részei eránt kegyes, és hathatos Rendeléseit megtenni méltóztatnának, hogy ezen közhasznú Intézet már egyszer, Eltre és használásba jöven, megvénykbéli Nemes Társainak kívánatos gyümölsöket hozhasson, hogy ily fényes, és nagyszámú Nemesekkel bővelkedő Törvényhatóság Köre több szomszéd, és távulabbi Nemes Megyéktül a Szépnek, és Jónak előmozdittásába hátra ne maradjon ezen fényes században, midőn kézfoghatva tapasztaljuk általjában egész Hazánkban Nemzetünk Boldogságára, Előmentére, és kimíveltetésére naponként gyarapodó szép hazafiúi Igyekezeteket buzgó törekedéseket, Intézeteket, és Áldozatokat az Haza Oltárán; látjuk naponként

nevelkedni Hazánk érdemes Megyeiben a' közhasznú Egyesületeket, Caszinokat; — nagy költségekkel megszereztetnek minden Megyékben a közönséges Könyv Tárok, tétetnek Javallatok, lépések, számtalan munkák hazánk ditsóságára; — tsak mi fogunk tehát T. Karok és Rendek ezen közönséges hazafiúi Buzgóságtul hátra maradni? mi fogunk az Utolsók lenni ezen ditséretes vetélkedésben? kiknek keblekben még eddig oly sok nevezetes Nagy Lelkű, és Elméjű Férfiak virágoztak egész Hazánk érdemes meg esmérésével? — Távol legyen tőlem ezt tsak gyanítani is, tsak azon kérem tehát a T. Karokat és Rendeket, tegyűk félre minden Önség kívánatit, minden meg hasonlós Emlékét, gondoljuk meg, hogy ez volt minden országok veszedelmének Oka, — e miatt tűntek el a föld golóbissáru sok hatalmas, híres Nemzetek, kiknek tsak a Könyvekben találjuk már nyomdokát; e miatt érte Utolsó végit és romlását egy szomszéd atyafi Nemzet is! Fogjunk tehát kezét, és edgyes Lélekkel tegyűk áldozatokat Hazánk, s — megyénk Oltárára annak Boldogulásáért; ezen köz hasznú Lélekkel méltóztassanak a T. Karok és Rendek ez úttal gondoskodni. Ier M[é]l[tósá]gos Groff Festetits László Úr Ó Nagysága által még 1826ban Martius 13-ki Gyűlésben ezen N. Vármegyében föl állítandó Közhasznú Könyv Tárra 2000 pengő forintoknak már egyszer ezen ditséretes végre leendő fordításáru, és ha a' legvékonyabb Erejű és birtokú Nemes Társaink örömmel törekednek a Közhaszonra Áldozatokat tenni, ha azok méltán be adatni, és fizettetni sürgettethetnek is, mért ne kellene Országunk egyik leg hatalmasabb, és legnagyobb birtokú Dynastájátul is el fogadni az Köz haszonra ajánlott állópitmányt? és azt már 10ik Esztendeje Után a Fundatiónak Életre hozása kedvéért be is kívánni? Méltóztassanak meg gondolni, hogy ha azon ajánlás idejétul az Kamatok be kívántattak volna, már 1200 — ha pedig tsak 1831-tul, midőn én tsekély ajánlásomat tenni bātorkodtam, a Könyvtárnak a M[é]l[tósá]gos Gróftul kívántt Alapja már fent állván, ha azolta a kamatok évenkint be fizettetnek volna, az is már 600 pengő forintoknál föllebb nevelte volna a Könyvtár Fundussát; — ne mondathasson tehát felölünk, hogy haszonlítunk azon Évangyeliumban példázott Király Tisztjéhez, kinek Ura nagy számú pénzt adván kezéhez, hogy azt iparkodjon szaporítani, és használni, Ó leg tanátsossabbnak vélte azt a Földbe el ásni.

2or Méltóztassanak Kegyes Rendelést tenni már 1832-ben a Könyvtár számára építteti rendeltt, bizonyos Szoba eránt, mely a Könyvtár használására egy általján szükséges, és melyre már valamelyes ajánlások történtek is; — úgy Póka Első Földmérő Úrtul is az Könyvtár Szobájának Előképezetét, és a Költségek föl jegyzését be kívánni, minthogy ez már 1832ben meg volt rendelve.

3or Ezen által adott könyvek az velek adott Öveges Almáriomban igen szorosan állván, minthogy a' N. V[árme]gyének birtokában még több számos, és nevezetes könyvek is léteznek, melyek se a Lajstromban fel jegyezve, se Almáriomban föl állítva nintsenek, egy Ujj könyves Almáriomnak készítettése is el kerülhetetlen szükséges, a mint ezt már az Előleges Kirendeltség is Javallatjában kitette.

4szer A' Könyvek szaporításáru, és használásáru hasonlóképpen méltóztassanak a Te[kin]t[e]s Karok és Rendek ezen alkalommal a szükséges végezeteket kegyesen meg tenni, és így ezen Intézetet az ajánlók szándéka szerint mennél előbb Életre hozni, és lábra állítani, bizonyosan lehet előre látni, hogy ezen, ámbár még Zsengéjében tsekély, és gyenge Intézet mihelelt Életre jön, naponként észrevehetetlenül nevelkedni fog, és sebes léptekkel siet tőkélletesége felé, s oly virágzásra hozza Megyénket, melyért Utóink áldással fognak emlékezni.

Mely alázatos köteles Jelentésem Után mély alázatos Tisztelettel van szeretsém lenni A Tekéntetes Karoknak és Rendeknek,
ZalaEgerszegen

alázatos szolgálja
Skublics Károl mp

FÜLÖP GÉZA

Az „Egri Hétlapok” című hirdetési folyóirat. (1846—1847). Joó János egri rajztanár nemcsak azzal írta be a nevét a magyar sajtó történetébe, hogy 1838-ban kiadta Magyarországon az első ipari jellegű folyóiratot,¹ hanem az 1848-ban alapított *Egri Hétlapok* című újabb lapja megjelentetésével is. Ez a folyóirat már elsősorban hírdetéseket és közérdekű közleményeket tett közzé.

Joó János a reformkor jellegzetes, a műveltség emeléséért harcoló alakja, különféle javaslatokkal és kezdeményezéseivel elsősorban az iparoktatás színvonalát szeretne volna emelni. Szegeden született 1806-ban. A piaristák iskolájába járt, majd tanulmányainak befejeztével szülővárosába maradt, hogy gyakorlati pályákon képezze magát tovább. Maga írta SZÉCHENYI Istvánhoz intézett levelében 1831-ben: „reá adtam magamat a Rajzolás tanulására s e mellett az Építés, Asztalos, Lakatos, Esztergályos, Muzsikacsinálás, Képfaragás s több ilyes tehetségekben magamat gyakoroltam, legalább, hogy rólok alapos tudományom legyen, kivált építésben.”² Mivel anyagi okok miatt tanulmányait nem folytathatta külföldön, így a „haza több városában” igyekezett rajztudását tökéletesíteni, míg 1829-ben az egri városi tanács az akkor felállított rajziskola tanárává nevezte ki. Egyben az egri lyceumi nyomda vezetője is lett.

Az abban a korban szokatlan jártassága a kézműves mesterségekben indította arra, hogy felfigyeljen a magyarországi mesteremberek és az ipari oktatás viszonylagos elmaradottságára. Első lépése az volt, hogy 1831-ben SZÉCHENYI István elé tárta egy országos művészeti társaság megalapításának tervezetét.³ Célkitűzése többek között megfelelő rajz- és ipariskolák, valamint egy Polytechnikum létrehozása volt. A levél azt is jelezte, hogy a Tudományos Akadémia részéről tervbe vett nagyszótár szerkesztésében az ipari és művészeti jellegű szavak összeállításával vesz részt. Szándéka az volt, hogy ezen a részterületen használt szavakat és kifejezéseket megmagyarítsa.

A 30—40-es években számos cikket írt ipari, nemzetgazdasági és irodalmi kérdésekről: ezek különböző folyóiratokban, hírlapokban jelentek meg.

Joó életrajzának a felsorolt körülményeiről azért érdemes megemlékezni, mert nyilván ezek indították arra, hogy élete legjelentősebb vállalkozására határozza el magát, és kiadja a *Hétlapok Műtudomány és Egyéb Hasznos Ismeretek terjesztésére* című folyóiratot. A szerkesztő célul tűzte ki, hogy kezdéskor legalább száz előfizetőt toboroz: de ez nem sikerült. A lap megindulásakor a megrendelők száma még az ötvenet sem haladhatta meg. Joó abban reménykedett, hogy lapjának vonzó tartalma arra indítja majd az olvasókat, hogy nagy számban fizessenek elő rá. A kellő összeköttetés és propaganda hiányában azonban ez nem következett be. Előfizetőinek gárdája soha nem haladta meg a hetvennégyet.⁴ Csalódottan írja, hogy a kézművesek „kiket pedig vállalatom legjobban érdekelhet”, igen kevesen vannak az előfizetők között. Félévi megjelenés után 1838 végén kénytelen volt beszüntetni lapja kiadását: elsősorban anyagi okok miatt, valamint kellő érdeklődés hiányában. Azonban lapja utolsó számában ígéretet tett, hogy majd alkalmasabb időpontban folytatni fogja folyóirat kiadói tevékenységét. Erre 1846-ban került sor, amikor kiadta második folyóiratát az *Egri Hétlapok*-at.

A reformkori hangulatban 1841-ben önálló könyvben tette közzé a „honi műveltség emelésére, a művészet és ipar felvirágoztatására” vonatkozó elképzeléseit.⁵ E művében

¹ BATÁRI Gyula: *Az első magyar ipari folyóirat Joó János „Hétlapok”-ja.* — OSzK Évkönyve 1968—1969. Bp. 1971. 361—372.

² VISZOTA Gyula: *Széchenyi Múzeum iratai között.* — Művészet. 1905. 135—137.

³ VISZOTA i. m.

⁴ A *Hétlapok* t. cz. *Előfizetőinek névsora 1838-ban.* — Hétlapok 1838.

⁵ Joó János: *Nézetek a magyar nemzet műveltségi és technikai kifejlése tárgyában.* Buda 1841.

egy magyar Athenaeum elnevezésű intézmény megalapítását is javasolta; ez korábbi elképzeléseinek továbbfejlesztése volt. Az új intézmény vezetése alá szándékozott vonni a teljes magyar felsőoktatási rendszert és a művészeti életet. Ennek keretében kiállítási lehetőséget biztosított volna művészek és iparosok számára. Nyomda, színház, könyvtár és egyéb kulturális intézmények is tartoztak volna a tervezett intézmény hatáskörébe. Jóó mint építész elkészítette a Magyar Athenaeum épületének tervét is, amelyet könyvéhez mellékel.

A szabadságharc leverése után Jóó kezdeményező kedve szűkebb keretek közé szorult. Továbbra is írt cikkeket. Ezekben az írásokban elsősorban Eger és vidékének fellendítése érdekében lépett fel. Adatok maradtak fenn arról az említésre méltó körülményről, hogy egy ideig az egri kaszinó könyvtárosa is volt.⁶ Egyébként ennek a kaszinónak alapító és választmányi tagja is volt.

Jóó János 1874-ben halt meg Egerben.

Jóó 1846 novemberében adta ki második folyóiratát, amelyet a korábbi folytatásának tekintett. Bevezetőjében arra is utal, hogy a *Hétlapok*hoz hasonlóan ezúttal is a hazai iparfejlesztést kívánja szolgálni, ha más módon is. Ekkor már az ipar támogatása egyik főszekciójének a hirdetések, közérdekű közlemények, valamint reklámok publikálását látja. Talán korábbi anyagi bukásának tapasztalatai is arra késztették, hogy más irányú és tartalmú folyóiratot indítson. Az *Egri Hétlapok* első számának bevezető cikkében világosan kifejti lapja létrehozásának okait és célját, ezért néhány mondatának idézése nem látszik érdektelennek:

„Midőn 1839-ik évvel Hétlapjaimat megszüntetém, ígértem, hogy kedvezőbb alkalmammal azokat ismét folytatandom. Ez idő úgy látszik elérkezett; számosak által fel-szólítatván, lapjaimnak újabb megindítására. A buzdító felhívásnak kénytelen valék engedni, s engedék azért is, mert változván a körülmények — a műszorgalom, ipar és kereskedés azóta tetemes előhaladást nyertek, nem csak: maga a vállalkozás ösztöne is élénk a lakosok keblében, szóval a nép ipar és munkásság feltámadottnak lenni látszik... De mint érheti el célját az egyes ember? miként tudhatja meg a közönség, hogy ő munkás, szorgalmas és bizonyos dolgokban szolgálatára lehet? — láttam és fájdalommal becületes szorgalmas munkásokat, kenyér és munkában szűkölködve, mert alig ismerték szomszédai, s nem bírt eszközzel magát a közönséggel megismertetni! — láttam jó módú egyedeiket, kiknek egy vagy más dologra szükségök volt, és nem tudák, hol és mint szerezzék meg azt? — nem bírtak eszközzel tudatni szándékukat; — vagy a létezett eszközt olly alkalmatlannak találták, melyért fáradozni resteltek, mindenik tehát ugyan azon bajban szenvedett, nem bírt alkalmas eszközzel, mely által kívánságáról a közönséget értesíthette volna; ...

Midőn ezennel e lapokat megindítom, legkevésbé szándékozom, kitűzött célját megváltoztatni; hanem azon célra más a körülményekhez képest kedvezőbb eszközökkel munkálni. A múltkor lapjaim által honunk kézművesit tanítani óhajtam iparműveik tökéletesítésére; ezúttal csekély isméretimmal kit sem terhelendek, hanem hirdetni kívánom azt mit mások tudnak s ez által ingert szűlni az iparra... E lapok leendének tehát azon eszköz, mellyben a természet és kézműves, kereskedő s vásárló, háztulajdonos és bérlő, szolga s szolgálat kereső szándékait nyilváníthatjuk, szóval azon eszköz, azon nyelv, melly által a közönséghez mindenki legkényelmesebben szólhat és méltányos kívánságát köztudomásra teheti. Midőn tehát e lapokat e közönségnek nyújtom, véleményem szerint egy olly becses kincset adok kezeibe, mellynek haszna, már a legközelebbi időben el fog ismertetni.” Tehát itt Jóó összefoglalja ismereteit a hirdetés és reklám jelentőségéről, szükségességéről, sajátos módon lapjával a hazai ipar fellendítését is kívánta szolgálni, főleg a vevő és az eladót kívánta összehozni. A továbbiakban körvonalazza, hogy milyen típusú hirdetéseket kíván közölni: „Lapjaim köre ezúttal (elhagyva a műtudományi szakaszt) egyedül csak a helybeli, s közel vidéki érdekek előmozdítására leend szentelve; minél fogva fő célja leend köztudomásra juttatni mindennemű

⁶ SZECSKÓ Károly: *Adalékok az egri Kaszinó Könyvtára reformkori történetéhez.* — MKsz 1969. 2. sz.

adás-vevést, és egyéb üzleteket, árveréseket, bérbeadásokat, s minden a' közönséget érdeklő jelentéseket... Végre pótlékul közel, és távolabb vidéki érdekes hírek, és újdonságok, újabb műipari találmányok, helybeli érdekek előmozdítását tartalmazó czikkek, gabona, s egyebek vidéki s helybeli ára, s több effélék fognak a' lapokban helyet találni. — „Majd a hirdetések díját közli a szerkesztő: „Hirdetések beigatásáért fizetnek minden hasáb sorért cicero betűkkel 2 pkr. nagyobb betűkkel kívánandott nyomtatásért a' díj aránylag szabatik meg. — Előfizethetni a' lyceum épületben hátul balra a könyvnyomda intézői hivatalában.

Joó János.”

Joó lapjának főcélkitűzéseit lényegében már lapjának alcímében is összefoglalja: „Egri Hétlapok ipar, kereskedés és egyéb helybeli s közel vidéki érdekek előmozdítására.”

Joó második lapját SZALÁDY hírlapbibliográfiája és az egyéb irodalom is csupán csonka formában *Hétlap* címmel említi, ezért hosszú ideig elveszett vagy lappangó kiadványnak volt tekinthető.⁷ A lényegében rövid életű lapból 1846-ban hét szám, 1847-ben pedig öt szám jelent meg. Az utolsó ötödik füzet nem jelzi a megszűnés tényét, ezért lehetséges, hogy esetleg még további számok kerülnek elő. A viszonylag gyors megszűnés azért sem érthető, mert az 1847. 3. szám célzást tesz a lap igen kedvező fogadtatására:

„Lapjainknak kedvező fogadtatása képpé tesz bennünket a következő kedvezmények megajánlására: 1-ször. Tisztelt előfizetőinknek ezentul minden hirdetményeket féldíjért... közlendjük. 2-szor. Minden a közönséget illető hatósági (megyei vagy városi) rendeleteket... díj nélkül közlendjük. Hasonlag közöljük minden társulatnak akár közcélú felhívásait, gyűléseiknek kihirdetését és egyéb miféle közlendőiket, melyek közhasznú czéljaik előmozdítását feltételezik.”

Az *Egri Hétlapok* több rovatra tagolódott. Az első a „Közlemények” rendszerint valamely közérdekű cikket vagy közleményt tartalmazott, például a kézműves tanulók részére létesített „Vasárnapi iskola” hasznosságáról, amelynek feltételezhetően egyik előadója maga Joó volt. Majd a „Hirdetések” rovat következett, amely két részre oszlott, mégpedig „Hivatalos jelentések”-re és a „Magány hírdetések”-re. Az elsőre példa a következő: „Folyó évi december 1-sőjén d. u. 3 órakor a' megyei teremben Véd-egyleti közgyűlés fog tartatni.” A „Magány hírdetések” mindenféle típusú hírdetmények helyét adott: „Buchner Alajos kizárólag hazai készítményekkel kereskedő, e napokban kapott kielégítő választásig friss árúit ajánlja a t. közönség figyelmébe.” E hírdetésben a korszellem olyan formában tükröződik, hogy a jeles kereskedő a reformkor legjobbjai által is támogatott, az osztrák iparcikkeket bojkottáló Ipari Védegylet hatására írja: „kizárólag hazai készítményekkel kereskedő”. Tehát ilyen formában a pillanatnyi politikai és gazdasági helyzetről is számot adhat egy hirdetés.

Az „Irodalmi értesítő” az „egri érseki nyomda könyvraktárába legújabban érkezett és ugyan ott megszerezhető könyvek” jegyzékét közölte a szerkesztő a *Hétlapok* legtöbb számában. Ugyanitt reklámozott különféle külföldi folyóiratokat. A lap minden számában táblázatos formában mutatta ki, hogy az ország különböző városaiban mennyibe kerülnek a különböző gabonafajták.

A lap néhány száma színbírálatokat is tartalmazott az akkor Egerben előadott darabokról. Jelent meg néhány vers, egri vonatkozású közlemény, továbbá cikkek az egri vasútépítésről, Pyrker érsekről, a bortermelés és kereskedés állapotáról, valamint híradás József nádor haláláról.

⁷ SZALÁDY Antal: *A magyar hírlap irodalom statistikája 1780—1880-ig*. Bp. 1884. 80—81.

Joó lapjának létrejötte jelzi azt a körülményt, hogy a főváros után a polgárosodóbb vidéki városok lakossága is igényt tartott hírdetési lapokra a múlt század negyvenes éveinek a végére.

BATÁRI GYULA

Székellyföldi unitárius iratok Sopron megyében. A beledi (Győr-Sopron megyei) római katolikus plébánia könyvtárában található egy külsejében szakadozott, égés nyomait viselő kötet. Cím, tulajdonos, szerző nem lelhető rajta. Különbőféle nagyságú kéziratos jegyzetek, nyomtatott és kéziratos prédikációk összefűzött halmaza az egész kötet. A bejegyzett dátumok 115 évet, az 1732—1847 közötti időt ölelik fel. Forrásmunka és előadások vagy olvasmányok jegyzetelése volt három nemzedék számára. Tartalmilag az unitárius vallás világos jegyeit viseli, nyilván unitárius mestereké, prédikátoroké lehetett Erdélyben. Az akkori időkhöz mérten szabadszellemtű és széles érdeklődéskörű emberek írhatták, használhatták.

A kötet első részében (65 lap) német és francia nyelvű jegyzetek, vallással kapcsolatos bölcseletek, magyar nyelvű verstani összefoglalás található. Érdekes szemléletre vall az asszonyról szóló magyar és francia nyelvű rész (52—65. lap). A 62—63. lap báró BÁNEFI Miklós és gróf BETHLEN Kata házassági szerződését tartalmazza 1840-ből, rajta KEMÉNY Ferenc és BORNEMISSZA János aláírása. Ezután vita-anyag következik *Kérdések a trinitáriusokhoz* (66—69) és *Száz írásbeli erősség az Unitárius vallás mellett* (70—72) címmel.

A 72—192. lapokon prédikációk találhatók, ez adja a kötet nagyobb részét. Kevés kivétellel kéziratos. A prédikációk között imádságok is akadnak, van egy szép halotti búcsúztató 1735-ből és egy vers *Az éres kígyóról*, mint a megváltás előképéről.

A befejező részek már 1800 utáni évekből valók, mindegyik kézirás. *Az erkölcs fundamentuma a nemzet boldogságának* címmel néhány vers, NAGY Pál és BALOG Sándor beszéde a jobbágyszabadításról, WESSELENYI Miklós levele az *Erdélyi Híradóhoz*, pár német vers, és végül *Az angliai levél kópiája*, 1821-ből, amely az unitáriusok hitét és történetét foglalja össze. (217. lap.)

Kik és hol mondták el a kötet legrégibb részét, a kéziratos prédikációkat? Talán a legelső szerző UZONI Péter, azután UZONI FOSZTÓ István, aki Bágyonban, Kövenden és Szentgyörgyön beszélt, továbbá Stephanus ÁGH, és egy bejegyzés szerint „dixerat R.B.K.A. 1737. 22 apr. Sup. Sim. Veress”. Az 1800-as évekből pedig „Körmöczy János, a kolozsvári unitárius kollégiumban Mathézist és Physicát tanító professor”.

Ennek az erősen szűkrefogott ismertetésnek a végén felvethető a kérdés: hogyan jutott Erdélyből Beledbe ez a gyűjtemény? A beledi plébánia 1855-ben leégett, talán innen van rajta az égés nyoma. Beledben 1847—1901 között az a KISFALUDI István volt a plébános, aki messzeföldön híres volt gyógyító tudományáról. (Ld.: BENCZE József: *A Kisfaludiak gyógyító könyve*. Egészség 1967. 61—63.) Talán egyik betege hozta magával és hagyta ott nála?

SIMON JÓZSEF

Egy Rippl-Rónai József által készített könyvborító története. A könyvborítófedeleknek is megvan a sorsuk, — módosíthatjuk az ismert közmondást. ADY Endre előszava miatt néhány éve felfigyelt az irodalomtörténetírás egy 1906-ban, Kaposvárott kiadott irodalmi antológiára:

H. SZEDERKÉNYI Anikó—HARASZTHY Lajos—GÖNDÖR Ferenc: *Hárman*. [Antológia]. A könyv prologusát ADY Endre írta. A címkép RIPPL-RÓNAI József rajza. Kaposvár 1906, „Somogyvármegye” Nyomda és Lapkiadó Részvénytársaság. 128 l. — 22 cm.

A könyvről ANDRÁSSY Antal adott hírt, *Ady Endre ismeretlen előszava egy kaposvári kötetben* című írásában.¹ Közölte ADY prológusát és ismertette a kötet létrejöttének körülményeit. Közleményét így fejezte be:

„A megjelent kis példányszámú, vékony, 128 oldalas kötetet elkaptok és félév-század alatt eltűnt szem elől. Hosszas kutatás után a debreceni Egyetemi könyvtárból kaptam meg 344.764 szám alatt. Sajnos, Rippl-Rónai értékes borítója elveszett róla.”²

Itt mindjárt megemlítem, hogy a könyv az Országos Széchényi Könyvtárban is megvan, a növedéknapló szerint 1953. óta. Raktári jelzete: 245.989. Előző tulajdonosa — a bélyegző szerint — „A magyarországi könyvkötők és rokonszakmabeli munkások és munkások szakegyesülete szekszárdi csoportja” volt. Sajnos, a szekszárdi könyvkötők is levették a borítófedelet, így ez a példány is csonka. Beszámolt a kötetről VAYERNE ZIBOLEN Ágnes is *Rippl-Rónai iróportréi* című tanulmányában, kissé pontatlanul.³

Nemrégiben felbukkant a könyv — ez idő szerint: unikális — hibátlan példánya a Petőfi Irodalmi Múzeumban, CsÉCSY Imre hagyatékából. (Helyrajzi napló száma: B. 16.150)

Nézzük RIPPL-RÓNAI József címképét, mai fogalmazással: borítófedelét. (Lásd a mellékleten.) Ezüstsztürke alapon fekete tusrajz. Gyümölcsösben sétáló, nagykalapos, hosszúruhás nő, a kalap eltakarja arcát. Kezében könyvet tart. A könyv saját súlyától lefelé fordul. Minden stilizált. A „fűszálak” a hölgy lába alatt: akár a levelek a fán. A gyümölcsfa — almafa? — mögött út vezet. Távolabb is bokrok és fák. Balközépen RIPPL-RÓNAI jólmert, egymásnak hátatfordító kettős „R”-ből kialakított koronászerű monogramja. A bal alsó sarokban a cím — Hárman —, jobboldalt pedig a szerzők neve, ugyancsak a művész kezevonásával. A borítófedél mérete: 21,3 × 13 cm, a képé: 18,6 × 12,3 cm.

Eredetileg itt akartam befejezni az előkerült borítófedél ismertetését. Mi sem természetesebb, mint hogy a Párizsból hazatért jónevű festőművésztől kér és kap címlapot a helybeli lap három tehetséges munkatársa. Tudtam, hogy másoknak, így például MÓRICZ Zsigmondnak is készített könyvbortót RIPPL-RÓNAI. A könyvművész egyéb alkotásait keresve, találtam RIPPL-RÓNAI 1895-ös párizsi kötetére. Nehéz a könyvről pontos címleírást adni. Az OSzK katalógusa szerint:

(RODENBACH, George): Les Vierges. [Nouvelle. Ill. par] (Joseph Rippl-Rónai) Paris [1896], Impr. Chamerot-Renuard, [20]l. — 25 cm.⁴

¹ Megjelent: *Jelenkor* 1964. 9. sz. 854–855.

² I. m. 854.

³ HARASZTY Lajos újságíró portréját is elkészítette RIPPL-RÓNAI, olvassuk VAYERNE ZIBOLEN Ágnes tanulmányában. „Haraszty alig húszéves korában a századfordulón, Nagyváradon, majd Debrecenben és röviddel ezután Kaposvárott újságíróskodott. 1906-ban Hárman címmel Kaposvárott jelent meg novellás-verseskötete.” (Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1960–61. 85.) Ugyanott bemutatja SZEDERKÉNYI Anna — kötetünk H. SZEDERKÉNYI Anikója — RIPPL-RÓNAI által készített pasztellképét is. SZEDERKÉNYI Anikó ezidőben HARASZTY Lajos felesége volt. — N. B. Lehet, hogy a harmadik szerzőtárs, GÖNDÖR Ferenc portréját is elkészítette RIPPL-RÓNAI; mindenesetre háromuk közül ő az egyetlen, akinek újabb könyvéhez is címlapot készített (GÖNDÖR Ferenc: *A háború nyomában*. Bp. 1915. A címlap RIPPL-RÓNAI József műve).

⁴ Az impresszum a következő: „Ce petit livre, imaginé par deux amis: Joseph Rippl-Rónai et James Pitcairn Knowles, au temps de la fête de Noël, en l'année 1895, a paru sous la bonne protection de M. S. Bing à Paris. La petite histoire est de George Roden-

A kötet négy RIPPL-RÓNAI rajzot — színes litográfiák — tartalmaz. Ezek közül a második csaknem teljesen megegyezik a kaposvári kötet címképével. A hölgy ruhája — mint a későbbi vázlaton — szürke, kalapja mályvával színezett. A könyv éle is mályvaszínű. Alul-fölül világosbarna keret. A zöldes avar, mint a fák levele. Itt-ott sárga virág. A gyümölcsfa törzse, a tömzsi oszlop és a kötél mályvaszínű. Ilyenek a gyümölcsök is.

A könyvnek nagy irodalma van, maga RIPPL-RÓNAI is többször említi 1911-ben kiadott *Emlékezéseiben*.⁵ Korábban, 1905. karácsonyán így nyilatkozott LÁZÁR Bélának:

„Egyszer rajzokat csináltam, világos, színes, dekoratív rajzokat, egy skót festő barátommal, Knowles-sel, aki hasonlóképp érzett. Megmutattuk Bingnek, a ki megszerezte George Rodenbachot, az elment Párisból egy faluba, ott bevetette magát egy szállodába és költői szöveget írt rajzainkhoz. Az én könyvemnek ez a címe: »A szűzek«. A skóténak meg »Temető«. Akkor aztán kinyomtattuk. Látja, ez a könyv az első igazi modern könyv, ahol a szöveg, a betű, a rajz mind egy nagy harmonia.”⁶

Jogosan lelkesedik RIPPL-RÓNAI; mindössze egy hasonló esetről tudunk, az is jóval későbbi (FARKAS István képeihez André SALMON írt költeményeket).⁷ Lássuk tehát a párizsi, illetve kaposvári kötet sétálva meditáló hölgyét, RODENBACH belga költő szavaival:

„... A Szűzek útra keltek, a falevelek árnyékától habosan, elindulva a sorsuk föl-kutatására. Mindegyikük rátért az első útra, amelyik megnyílt előtte. Nem tévesztették-e el vajon? Oly sok az út! A Föld öreg arcán oly sok a ránc! Mégis, csak egyetlen út vezet a boldogsághoz. Mennék hát mind jókedvűen és a fiatalos szeméremtől fátyolozottan. Az egyik magára nevet a szökökutak medencéiben, melyek süllyedve apadnak majd este — mint a lámpák. A másik siet. A látóhatáron keresi azt, amire vár és amit nem ismer. Hová vezetik őket a néma utak? Lehet, hogy mindig egyedül vonulnak majd! Mindegyik Szűz megborzongott a lelkében. És mégis folytatják vonulásukat, az ismeretlen élettől és a titokzatos utaktól boldogan, melyek legalább másutt érnek véget... Az, aki a hold hatása alatt született, inkább a könyvekben keresi sorsát, mint az életben. Nincs közösségi kapcsolatban a Természettel. A kékséget, a fákat, a természetes vizeket durvának találja. Csak a tükörben visszaverődve szereti őket. Nos, a könyvekben is, mintegy visszaverődésben látjuk a dolgokat. A mesterkelt varázsa! A hazugság és az ábránd érzéki vágyódása! A könyvekben a Szűz álmodja az életet, szerelmes a szerelembe... Nem egy meghatározott és szinte folyamatos boldogság az, amit élvez;

bach. Les simples images sont de Joseph Rippl-Rónai. La texte a été imprimé par Chamerot et Renouard, 19, rue des Saint-Pères, à Paris.” Az OSZK-ban őrzött példány külön érdekessége a dedikáció: „Az én kedves Ödön öcsémnek szeretetem jeléül: Rippl-Rónai József (Paris) Neuilly 1/5 1896.”

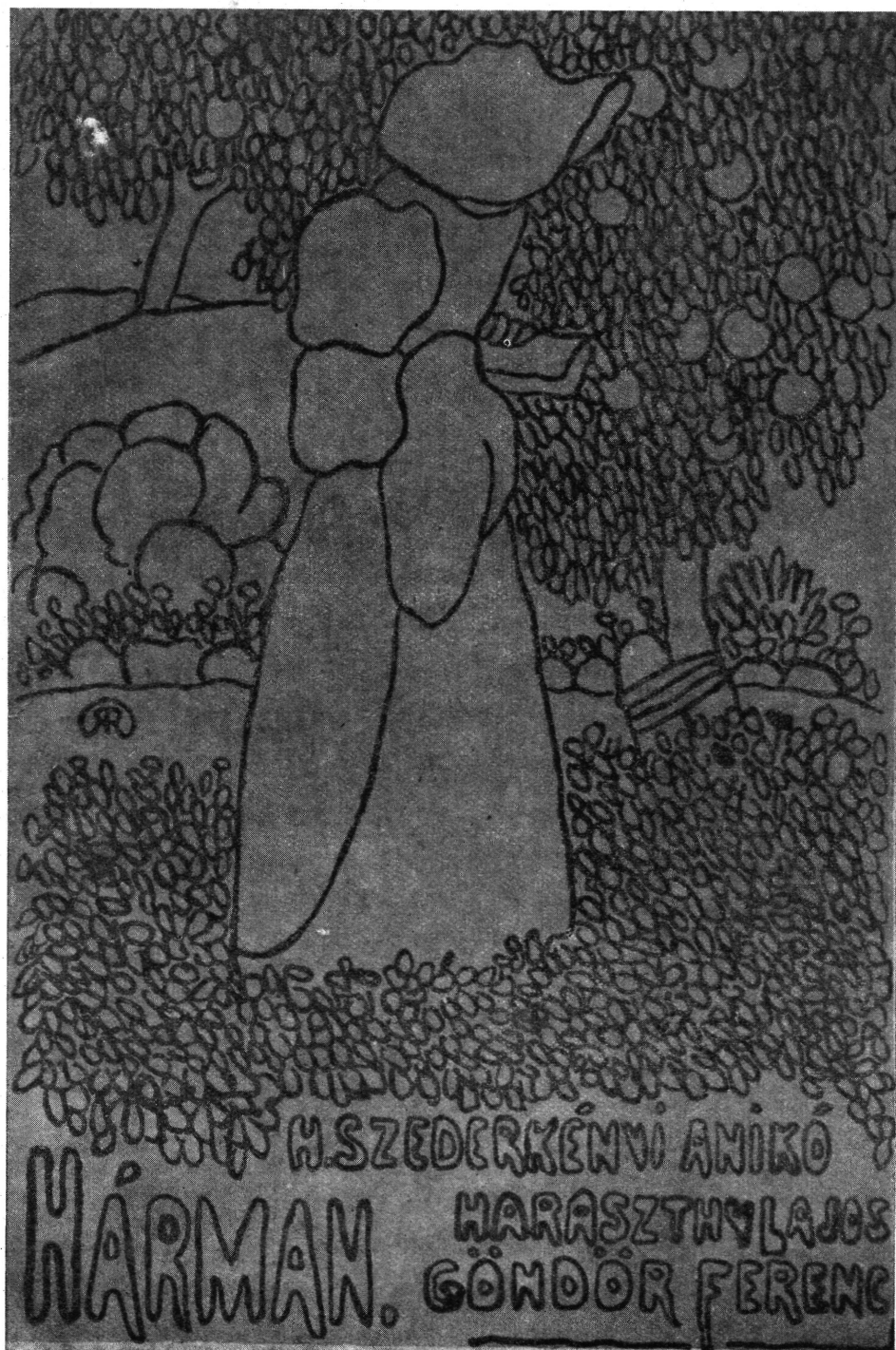
RIPPL-RÓNAI Ödön [1865–1921], bátyja emlékiratai szerint „bizony nálamnál is jobban tudná életem történetét elbeszélni: kezdet óta gyűjt mindenféle nyomtatványt és egyéb emléket, melyek művészi törekvéseimről a nyilvánosság előtt megjelentek...” (*Rippl-Rónai József Emlékezései*. Bp. 1911. Nyugat. 149 kk. 1.)

⁵ RIPPL-RÓNAI József: I. m. 78. és 137. l. L. még a következő tanulmányokat:

LÁZÁR Béla: *Rippl-Rónai József*. Magyar Iparművészet 1912/3. sz. 88. — LYKA Károly: *Művészi díszítés*. In: Rippl-Rónai József impressziói 1890–1900. [Katalógus.] Bp. 1900. (A jószemű LYKA már 1900-ban azt dicséri RIPPL-RÓNAI-ban, amiért kortársai zöme még elmarasztalta: „Rippl-Rónai az első egyetlen magyar művész, a ki az *art appliqué*-vel foglalkozik.” I. m. 6. l.); — PEWNY Denise: *Rippl-Rónai József (1861–1927)*. Bp. 1940. (Ez a legjobb monográfia RIPPL-RÓNAI-ról. Részletesen elemzi a „Les Vierges” rajzait s az egykorú francia sajtóviasszhangot is idézi. 44–46. l.)

⁶ LÁZÁR Béla: *Rippl-Rónai Józsefnél. Látogatás a műteremben*. Modern művészet 1906. 4. sz. 202. (A szövegből kiderül, hogy az interjú 1905 karácsonyán készült.)

⁷ SALMON, André: *Correspondances. Poèmes*. III. par Étienne FARKAS. Paris 1929. Éd. des Chroniques du jour. [10 kép — 10 vers.]

nem egy csodálatos, hanem önmagával mindig egyenrangú kedvest szerez. Azonosítja magát mindazokkal, akiket szeretünk; a szublimált öröm világába menekül. Veszélyes káprázat! Mit fog csinálni, amikor aztán az életet fogja a könyvekkel szembesíteni? Olyan lesz, mint aki egyedül akart élni egy szigeten, mert a tenger hullámoz a lapok üres fehérségén.”

(PARANCS János fordítása)⁸

Ezzel még korántsem ért véget a bemutatott nőalak képi megjelenítése. Kockás irkalapra rajzolt, némileg másképp színezett változatát közli HALÁSZ Gábor *Magyar századvég* (Bp. 1944, Officina) című könyve borítófedelén és a könyv 21. lapján. Ez a rajz ma a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona. Ugyanott található az 1895-ös kiadás részére készített próbanyomatok. A *Les Vierges*-kötet összes nőalakja megjelenik *egy képen* is, a Mester *Almaszedők* című, gobelinhez készített vázlatán.⁹ Van olyan vélemény is, hogy RIPPL-RÓNAI az Ernst Múzeum színes üvegablakait is a *«Les Vierges»* mintájára készítette, „előbbi gobelinjeinek és litográfiának motívumaiból és azok fel fogásában...”¹⁰

Végül megemlítem, hogy a kaposvári kötetet, valamint RIPPL-RÓNAI és KNOWLES 1895-ös párizsi könyveit — utóbbiakat a Szépművészeti Múzeumból kölcsönözve — bemutattuk a Petőfi Irodalmi Múzeum *Magyar könyvművészeti törekvések a századfordulón* című kiállításán (1974 december—1975 február).

TASI JÓZSEF

⁸ PARANCS János műfordítása tanulmányomhoz készült. Segítségét ezúton is köszönöm.

⁹ Az *Almaszedők* fényképét l.: ISTVÁNFYÉ BALOGH Sára: *Rippl-Rónai József iparművészeti elvei és iparművészeti tevékenysége kiadatlan levelei nyomán*. Művészettörténeti Értesítő 1963. 185.

¹⁰ PEWNY Denise: I. m. 91. l.